

Henrik Dahl: *Hvis din nabo var en bil – en bog om livsstil*, København: Akademisk Forlag, 1997, 180 sider.

Livsstil er et fænomen, der har svære kår i kulturforskningen. Det skyldes primært, at livsstil opfattes som et overfladisk fænomen, der har at gøre med forbrugsmønstre. Derfor er det noget kulturforskningen har overladt til markedsanalytikere. Når fænomenet endelig er søgt begrebsliggjort kulturanalytisk er det blevet præsenteret som et postmoderne fænomen – som en fokusering på stil, der er en reaktion på tab af (fælles) værdier. Sådanne analyser har selvfølgelig ikke styrket tilliden til, at livsstil er et anvendeligt kulturanalytisk begreb.

Som medieforsker er der dog mange grunde til at interessere sig for livsstil. En er analytisk, og hænger sammen med målgruppers stigende betydning – ikke bare i medievidenskaben men også i medieindustrien. Alle store medie-virksomheder bruger i dag livsstils-segmentering af målgrupper som grundlag for produkt-udvikling. Skal man mao. forstå en tv- eller radiostations kommunikations-strategi, »house style«, programflade eller modtagersyn, er det vigtigt at kende til livsstilsanalyse. Livsstil er også interessant teoretisk. Velstandsstigningen efter 2.verdenskrig og den resulterende udjævning af sociale og kønsmæssige kulturforskelle, har skabt behov for et supplement til de køns- og magtteoretiske tilgange, der har domineret den brugerorienterede medieforskning.

Livsstilsforskningen er et forsøg på at etablere en tidssvarende kulturanalyse – og med »Hvis din nabo var en bil – en bog om livsstilsanalyse« må man sige, det er lykkedes. Bogen er et kultursociologisk mesterværk, hvor Henrik Dahl ikke blot beviser livsstilsanalysens høje empiriske og teoretiske forklaringsværdi, men også giver et præcist signalement af centrale kulturelle tilstande og processer i det danske samfund.

Betragtet som videnskab har bogen ellers odds'ene imod sig. Dahl var forskningschef på analyseinstituttet AIM Nielsen, da han skrev bogen, og bogens forehavende er at præsentere Minerva, AIM Nielsens model til livsstilssegmentering. En model Dahl har været med til at udvikle. Bogen rummer således et element af reklame/salgsmateriale, og det sætter en vis dæmper på den metodiske selvrefleksion og nuancering. Til gengæld er Dahl en så blændende og seriøs teoretiker, at han i sjældent omfang formår at sandsynliggøre sine teser. Han præsenterer ikke blot sin egen geniale analysemodel, han fører også læseren

på en tour de force gennem tidens mest interessante sociologiske og kultursociologiske teorier.

Minerva

Minervas fundament er et såkaldt værdikort, der er udviklet på grundlag af svar fra 2500 personer på en række *multiple choice*-spørgsmål, som hver især indikerer en bestemt »værdi«-orientering (individualitet, familien, materialisme, hensyn). Svarene er vha. forskellige matematiske operationer blevet plottet ind i et koordinatsystem, hvor de enkelte værdier – der som Dahl påpeger egentlig er »normative orienteringer« – placeres rumligt i forhold til hinanden. Denne metode kendes fra andre segmenteringsmodeller bl.a. Gallups Kompas, men Dahl påpeger at Minerva har en bedre forklaringsværdi end disse, da den forklarer 54% af variansen i datamaterialet. Dahl forklarer dette med at hans model er sociografisk – kontra den traditionelle psykografiske tilgang – hvilket gør, at den tager hensyn til individets relation til den gruppe han/hun tilhører – og til gruppens relation til de andre grupper. En anden årsag til Minervas styrke er, at der i spørgsmålene tages højde for Mary Douglas' teori om, at identitet er negativt defineret i et moderne samfund – vi har mao. nemmere ved at svare på, hvad vi ikke kan lide, end hvad vi kan lide.

De fire områder i værdikortets koordinatsystem danner hver især basis for en idealtypisk livsstil. I nordvest finder vi den mentale storbyboer, der er moderne/materiel, i nordøst finder vi den mentale øboer, der er moderne/idealist, i sydøst finder vi den mentale provinsboer, der er traditionsbunden/idealist og i sydvest finder vi den mentale landboer, der er traditionsbunden/materiel. Ifølge Dahl er det, der bestemmer individets valg af livsstil, levevilkårene – og primært de ressourcer man har til rådighed. I nordvest finder vi de mest ressourcestærke og i sydøst de mest ressourcevage (hvad angår uddannelse, økonomi og prestige).

Med værdikortet i hånden kan Dahl karakterisere de fire livstile. Det gør han ved at analysere forholdet mellem værdikortets normative orienteringer og folks faktiske adfærd indenfor forskellige livsområder (sportsudøvelse, foretrukne aviser, ferieformer mv.). Analyserne af disse såkaldte »artikulationsfelter« udgør hovedparten af bogen og her viser Dahl en imponerende virtuositet og et usædvanligt overblik. Hans analyse af det politiske felt er en født klassiker, og det er både morsomt, overrumplende og uhyre præcist, når han fx. karakteriserer SF'eren ved at være 'imod magelighed'.

Livsstil

Det, der grundlæggende giver Dahls analyser deres styrke, er, at de vokser organisk ud af hans teori om livsstil. Dahl hævder, at livsstil har sin årsag i den praktiske tænkningens metaforiske karakter, og at den således har en overfladisk karakter. Livsstil er henvisende, ikke analytisk. Dette betyder dog ikke, at livsstil er et overfladisk fænomen. Tværtimod er alle livsstilstyper forankret i et sæt faste og konsistente værdier.

Dahl anser livsstil for at være resultatet af et bestemt livssyn, der kommer til udtryk som en »systematisering af livet« (s. 17), som mønstre, der har tilbøjelighed til at gentage sig. Livsstil er således en praktisk proces, der stabiliserer den personlige og sociale identitet ved at skabe social integration og differentiering (s. 14). Ifølge Dahl er vores livsstilsvalg ikke substantielle, men strukturelle. De er styret af ønsket om at fastholde vores identitet. Dahl viser, bl.a. i sin analyse af de politiske partier, at partimedlemmernes holdninger er udtryk for ønsket om at konsolidere gruppeidentiteten og ikke en bestræbelse på at deltage i en »herredømmefri diskurs«.

Dahl præciserer sit livsstilsbegreb ved nogle eminente analyser af områderne rutine/refleksivitet og holdning/handling. Her viser han igen sin evne til at inddrage relevant teori og bruge den med et formål. Dahl antager at 95% af danskernes adfærd er rutinepræget og dermed kausal. Den har ikke noget formål men sker pr. automatik. Holdningernes funktion er at gøre vores adfærd meningsfuld, dvs. gøre adfærd til handling. Dermed opstår, ifølge Dahl, det paradoks at 95% af livet er kausalt, samtidig med at 95% af det, vi siger om livet, er teleologisk. Det er således vores holdninger, der er afledt af vores adfærd og ikke omvendt. Dette skyldes primært tre ting. For det første skyldes det den mekaniske karakter livsstil reproduceres på. Det er nemlig sådan, at vi med meget stor sandsynlighed vil overtage vores forældres livssyn – blot tilpasset vores egen tid. Samtidig vil vi sandsynligvis også finde beskæftigelse i erhverv, der har samme relative status som ens forældre. Vi har altså ikke noget særlig refleksivt forhold til vores valg af livsstil. Endelig skyldes det tilfældige begrænsninger ved de enkelte livs-områder. Man vælger mao. ikke at bo i Bagsværd, fordi det realiserer ens værdier, men fordi det er det bedste boligmarkedet i Københavnsområdet muliggør (når man har indregnet ejendomspris, transportmuligheder, børnepassning etc.).

Det er mao. levevilkårene, der bestemmer vores værdier, og således bliver vores holdninger artefakter, der har karakter af efterrationaliseret ad-

færd (Jeg bor i Bagsværd, altså kan jeg lide det). Det betyder da også, at der er et noget tilfældigt forhold mellem adfærd og holdninger. Vores livssyn er da også, ifølge Dahl, ofte præget af, det Bourdieu kalder, *mesconnaissance* (manglende selvindsigt). Det gælder fx. for de intellektuelle i nordøst, der opfatter sig selv sig som ekspressive individualister, men som i virkeligheden har den mest konforme livsstil, hvad angår fx. beklædning (uniformering).

Holdningerne kommer ofte til udtryk i form af dagligdagsfortællinger, dvs. fremstillinger af adfærd, der skal optimere vores værdighed. Fortællingerne er historier om succes og fiasko, og de er farvet af forældrenes og standens/gruppens forventninger (i en livsstil kan en håndværkeruddannelse beskrives som en succes (fx. i sydvest), i en anden som fiasko (i nordøst). Dagligdagens fortællinger er normdannelse i praksis. Ved at udstille forløb, man kan (eller ikke kan) virkeliggøre, stabiliserer de individets identitet og gruppens solidaritet. Dahl må således konstatere, at det er snakken om adfærd, den konstante gensidige bestræbelse på at fastholde os selv og andre i rutinerne, der er den egentlige livsstil.

Kompetente provokationer

Dahls livsstilsteori er som nævnt yderst overbevisende, men den er også – ligesom hans skrivestil – provokerende. »Verden er flad, dybe ånder forstår det bare ikke« står der på bogens bagside, og Dahl forholder sig da også polemisk overfor hovedparten af den dominerende kulturteori. Dahls skråsikre spidsformuleringer virker visse steder irriterende, men er dog oftest engagerende. Man bliver tvunget til at tænke sine doktriner igennem og må ofte revurdere dem. Dahls pointe om hverdagens rutineprægede karakter er fx. et velanbragt slag i blækhuset på alle de modernitets-teoretikere, der har tendens til at overdrive refleksivitetens plads i det moderne liv (Beck, Giddens, Ziehe).

Andre steder virker Dahls polemiske form overfladisk og man venter forgæves på at centrale problemstillinger udfoldes. Dette gælder først og fremmest forholdet stabilitet – forandring. Dahls grundlæggende forestilling om, at livsstil stabiliserer gruppeidentitet er et radikalt brud med den udbredte forestilling, at livsstil er knyttet til forandring (en forestilling som fx. ses hos Mary Douglas, Thomas Ziehe og Anthony Giddens). Dahl har en kommerciel interesse i at livsstilsfeltet fremstår så stabilt/forudsigeligt som muligt, og måske er det grunden til, at han ignorerer, at værdier faktisk også fluktuerer, både individhistorisk

(jf. udviklingspsykologiens påvisning af, at man er idealistisk som ung og bliver mere pragmatisk med alderen) og kulturhistorisk (jf. det værdimæssige skift der skete fra 1970erne (hippietid) til 1980erne (yuppietid)).

Er grunden til at Dahl ikke tematiserer disse skift måske, at Minerva ikke kan vise historiske værdiskift? Modellen kan jo ikke vise den absolute fordeling af de 4 livsstilsretninger (kun at de til sammen udgør godt 50% af variansen i data-materialet)? Og nu vi er i gang. Dahl beskæftiger sig ikke med personer, der bryder med den livsstil, de vokser op i, fordi han mener, sådanne brud sker uhyre sjældent. Dermed afviser han fx. den kulturelle betydning af den livsstilsgruppe Bourdieu kalder den ny middelklasse – en gruppe, der har en central plads i postmoderne kulturteori. Men hvordan ved Dahl, at de livsstilsgrupperinger han beskriver – og som han ikke kender størrelsen af – er større end fx. den ny middelklasse? Og selv om den ny middelklasse er en lille gruppe, så er den formodentlig alligevel meget interessant i et livsstilsperspektiv. Flere undersøgelser peger nemlig på, at det er en meget kulturaktiv og forbrugsvillig gruppe. En slags modernitetens pionerer.

Endelig sidder man nogle gange med fornemmelsen af, at Dahl forenkler den kulturelle betydningsdannelsesproces. Dahl illustrerer fx. værdidannelsens strukturelle og strategiske karakter ved at analysere de politiske partiers gensidige positionering. Pointen er, at 9 politiske partier betyder 9 mulige politiske synspunkter. En klassisk strukturalistisk tankegang. Men i en moderne (medie)offentlighed er der mange aktørers synspunkter, der gør sig gældende – enkeltsagsbevægelser, uvildige eksperter, pressen – og samtidig er mange politiske sager (fx. EU) så sammensatte, at de er svære at tilskrive værdi. Disse forhold påvirker, at der ikke er tale om et lukket system med stabile »værdier« at falde tilbage på? (Meget kunne i hvert fald tyde på, at det er sådan vælgerne har det, når kun 50% stemmer til EU-valget).

Ovenstående indsigelser skal ikke forplumre det overordnede indtryk af, at »Hvis din nabo var en bil...« er et enestående bevis på, at der på kan bygges bro mellem det merkantile/handels-højskolen og universiteterne, at man kan udvikle teori og samtidig underholde, og at man kan være saglig og samtidig debatterende. Bogen er et must på enhver medieforskers hyld.

*John Thorup, Ph. D.-studerende,
Institut for Film- & Medievidenskab,
Københavns Universitet.*

Kirsten Drotner, Klaus Bruhn Jensen, Ib Poulsen, Kim Schrøder: *Medier og kultur. En grundbog i medieanalyse og medieteor*, København: Forlaget Borgen, skriftrækken Medier, 1996. Andet oplag 1997. 258 kroner.

Hvis der er een ting, nye studerende, efter min erfaring, sukker efter, er det grundbøger, der dels samler en række af de emner, teorier og begreber, de skal præsenteres for, dels minimerer udgifterne til boganskaffelser. Som lærer er jeg mere tilbøjelig til at ville præsentere de studerende for så mange tekster som muligt, så de ved selvsyn og gennem primærteksterne kan erfare, hvilket utroligt spændende område, de har kastet sig over. Mit behov for grundbøger har derfor især afspejlet de studerendes behov, men dog også en realistisk erkendelse af, hvad de studerende kan nå at læse. Endnu et behov, der hele tiden har rumstret, har imidlertid også været behovet for en samlet fremstilling af medie- og teorihistorie og analysemetoder, der tager udgangspunkt i en dansk tradition og et nordeuropæisk syn på videnskabsteori og på forskellige teorier og metoders anvendelighed i et nutidigt medieanalytisk perspektiv. Så forventningerne til »Medier og kultur« var faktisk hele fire ting på en gang, da jeg første gang brugte den i undervisningen i 1996/97.

Jeg er blevet bedt om at anmelde »Medier og kultur« som pædagogisk redskab, og selvom dette vanskeligt lader sig løsrive fra det indholdsmæssige, er det den vinkel, jeg især vil anlægge for min kritik af bogen. Beskrivelsen af bogens pædagogiske potentialer kan dels ses ud fra mine egne erfaringer som lærer, dels ud fra de kommentarer, jeg har fået fra de studerende, der har brugt den, nemlig to hold førsteårsstuderende på BA-niveau i faget Medieanalyse på Nordisk Filologi, KU.

Bogen er delt op i fire hoveddele: en historisk, der omhandler både mediehistorie og medie-forskningshistorie, en sprogvidenskabelig med vægt på kommunikationsteori, en litteraturvidenskabelig med vægt på fortælleformer og en samfundsvidenskabelig. De fire dele skal tilsammen og hver især give indfaldsvinkler til bogens hovedprojekt, nemlig at analysere 'hvordan massemedierne bidrager til kulturen i et moderne samfund ved at tilskrive dette samfund mening' (præsentationen på bagsiden). I hvert af de fire afsnit er vægten lagt på nyere forskning, men der er også inddraget en historisk dimension i forhold til teori-udviklingen. Bogen tager tydeligvis afsæt

i en humanistisk medieforskningstradition, men samtidigt integreres humanistiske og samfundsvidenskabelige teoretiske og metodologiske tilgange til studiet af medierne og deres funktioner i kulturelle kontekster i et moderne samfund.

Forfatterne bag »Medier og kultur« bruger især tre pædagogiske teknikker i bogen: eksempler/cases, illustrationer og arbejdsopgaver. Eksemplerne er hentet fra både de trykte og de elektroniske medier og forekommer at være omhyggeligt udvalgt med målgruppen for øje, således at de enten relaterer til målgruppens formodede univers (bestemte genrer og tekster) eller er aktuelle (store nyheder) eller universelle (den indledende case om Titanic, som i mellemtiden har fået endnu en væsentlig pointe). I hele bogen er de mange eksempler med til at illustrere og underbygge de teoretiske problemstillinger, og de er i høj grad med til at lette læsningen af den meget koncentrerede og informationstunge hovedtekst. Eksemplerne bruges også som udgangspunkter for de demonstrationer af forskellige analysemetoder, som det er et af bogens formål at give. En af de ting, de studerende netop har lagt vægt på i deres positive kommentarer til bogen er denne kobling mellem eksempler, analyse og teori, dels fordi eksemplerne i pågældende tekstdels kontekst anskueliggør begreber og teori, dels fordi denne kobling er genkendelig fra undervisningssituationen.

Illustrationerne består primært af fotos fra diverse medietekster eller af bestemte medier, samt enkelte (vittigheds)tegninger. De fotos og andre billeder, der bruges i bogen, fungerer faktisk ikke i traditionel forstand som illustrationer i forhold til hovedteksten, fordi de er forsynede med uddybende undertekster, således at billede og tekst tilsammen fungerer enten som selvstændige argumentationer i fremstillingen af emnet eller som eksempler på linie med de tekstligt fortalte eksempler. Billedernes visuelle fremstilling af emnet giver en yderligere dimension og bidrager til forståelsen. En anden type grafisk fremstilling er de mange figurer, der anvendes i bogen. De er helt uundværlige, og anskueliggør på bedste vis diverse modeller og oversigter. Også dette fremhæves af de studerende som et plus.

Arbejdsopgaverne er placeret efter de fleste kapitler og skal, såvidt jeg kan se, fungere som øvelser i at forbinde teori med analyse. Jeg har ikke brugt arbejdsopgaverne i undervisningen, fordi de ikke har passeret med mine projekter, men enkelte studerende har for sig selv eller et par stykker sammen arbejdet med opgaverne med henblik på at forstå tekstens pointer.

Som nævnt er bogen umådeligt informations-tung qua sit meget ambitiøse projekt. Det bevirker, at teksten til tider forenkler fremstillingen voldsomt samt ophober nye begreber og fakta i store mængder. De fleste af mine førsteårsstuderende havde af denne grund temmeligt svært ved at læse den i første omgang, men da jeg valgte at bruge den som baggrundslæsning i udvalg med en lang række af de primære kilder, der omtales i bogen, som hovedtekster, endte det alligevel med, at »Medier og kultur« for de fleste blev et virkeligt godt redskab til at få overblik over teoriudvikling, sammenhæng mellem forskellige teorier og metoder, og ikke mindst som hjælp til begrebsafklaring.

De fire forventninger, jeg havde til bogen, blev indfriet forsåvidt de studerende kan forstå bogen, og at de ikke bruger den som bibel, men som informationskilde, som redskab i forbindelse med uddybende læsningen af primærkilder, og som inspiration til, hvorledes man kan arbejde ud fra forskellige tilgange til feltet og med forskellige metoder.

Det er temmeligt uoverskueligt at gå i detaljer med kritik af bogens konkrete indhold, fordi den er så omfattende og koncentreret. Derfor indskrænker jeg mig til et par overordnede kommentarer til indholdssiden, som også er relevante i forhold til bogens potentialer som undervisningsmateriale. For det første synes jeg, at bogen i temmelig høj grad – måske ikke uventet – afspejler, at de fire forfattere har bestemte interesserområder, de arbejder med inden for feltet. Det gør på den ene side, at alle afsnittene er skrevet på baggrund af meget grundig viden og indsigt, på den anden side bevirker det også, at vægten af bestemte temaer flere gange forskubber sig mellem hoveddele og afsnit bogen igennem. For eksempel udfoldes flere af afsnittene i del II, Medierne som sprog, betydeligt mere, end det forventes i forhold til den vægt, de pågældende temaer har i det indledende historiske afsnit. Et andet eksempel på en slags ubalance er, at der efter min mening bruges for lidt plads på egentlig billedanalyse og diskussioner om visualitet, selvom de visuelle medier bogen igennem er i fokus. Endnu et eksempel er, at diskussionen om nye medier (digitalisering, interaktivitet et cetera) fylder for lidt i hele bogen og afskæres for hurtigt især i del fire om samfund og medier, selvom bogen tydeligvis hele vejen igennem fokuserer på medier og kultur i det moderne samfund.

Sidst i bogen er diverse oversigter placeret som sædvanligt. Først en god, kommenteret litteraturliste, der omtaler relevant litteratur relateret til